

Περίληψη

Εισαγωγή

Μετά από σχεδόν δέκα χρόνια συνεχιζόμενης κρίσης, η ΕΕ, έχοντας επιλέξει να τη διαχειριστεί μέσω της λιτότητας και της απορρύθμισης, ακόμα αναζητά τρόπο εξόδου απ' αυτήν. Άδικα η Ομάδα των Ευρωπαίων Οικονομολόγων για μια Εναλλακτική Οικονομική Πολιτική στην Ευρώπη είχε προειδοποιήσει για τους κινδύνους που ενυπάρχουν στην αρχιτεκτονική της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) ήδη από τη σύστασή της.

Οι επιπτώσεις περιλαμβάνουν την άνοδο των ακροδεξιών πολιτικών δυνάμεων σε ολόκληρη την Ευρώπη που τροφοδοτούν το αντι-ευρωπαϊκό λαϊκό αίσθημα το οποίο ούτως ή άλλως καλλιεργούν. Η έξοδος από την ΕΕ έχει κερδίσει έδαφος και πολύ σύντομα αυτό θα συμβεί στην περίπτωση της Βρετανίας. Αυτή η εξέλιξη αποτελεί ένα σημείο καμπής στην ιστορία της ΕΕ, σε αντίθεση με την καταστατική της πρόβλεψη για μια «διαρκώς συνεκτικότερη ένωση».

Μπορεί ακόμα να σωθεί η Ευρώπη; Πρόκειται, πράγματι, για ένα δύσκολο ερώτημα. Η Λευκή Βίβλος για το μέλλον της Ευρώπης που εκπονήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναλύει πέντε σενάρια. Ωστόσο, αυτά τα σενάρια τείνουν να αγνοούν τις εγγενείς εντάσεις στην Ευρώπη, π.χ. την αυξημένη ανασφάλεια που συνδέεται με τις αγορές εργασίας, το ρόλο του χρηματοοικονομικού συστήματος στην μετά την κρίση εποχή, και την άνοδο μιας υποτελούς τάξης σε όλη την Ευρώπη.

Ο γαλλο-γερμανικός άξονας στην ευρωπαϊκή πολιτική φαίνεται ότι κάνει την επανεμφάνισή του, παρά το γεγονός ότι οι ηγεσίες του δεν μοιράζονται ένα κοινό όραμα. Η ιδέα του προέδρου Μακρόν να κάνει ένα μεγάλο άλμα προς μια δημοσιονομική ένωση της ευρωζώνης, επιτρέποντας μόνιμες δημοσιονομικές μεταβιβάσεις σε χώρες που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση στο πλαίσιο της ΟΝΕ, συναντά την αντίσταση της γερμανικής ηγεσίας. Κατά τη δική μας άποψη, μια πιθανή συμβιβαστική λύση που κατοχυρώνει το δημοσιονομικό σύμφωνο στο δίκαιο της ΕΕ και δεν προσφέρει ένα ταμείο της ευρωζώνης με πραγματικούς δημοσιονομικούς πόρους θα πρέπει σαφώς να αποφευχθεί.

Επιπλέον, μια τέτοια συζήτηση πρέπει να λάβει υπόψη ότι η ΕΕ είναι μια σύνθετη οντότητα που εμφανίζει πολλά κρατικά χαρακτηριστικά, αλλά και σημαντικές ασυμμετρίες μεταξύ των κρατών-μελών της, εμφανή πολυπολιτισμικότητα, και διαφορετικό βαθμό εμπιστοσύνης στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα. Σε αυτό το πλαίσιο, η τρέχουσα κρίση αμφισβήτησε το συμβόλαιο του δημοκρατικού καπιταλισμού εντός του οποίου η ΕΕ είναι ιστορικά ενσωματωμένη. Η κοινοτική μέθοδος, δίνοντας έμφαση στο ρόλο των υπερεθνικών οργάνων, υποχώρησε έναντι της αυξημένης διακυβερνησιμότητας.

Τα γερμανικά συμφέροντα μετατοπίζονται από τη νότια προς στην ανατολική Ευρώπη και στις αναδυόμενες οικονομίες. Αυτό δημιουργεί σοβαρά εμπόδια για στρατηγικές που στοχεύουν στην πανευρωπαϊκή προοδευτική παραγωγική ανάπτυξη. Η άνοδος της ακροδεξιάς στην Ευρώπη και κυρίως στη Γερμανία θα έχει μια αρνητική επίπτωση στις ευρωπαϊκές εξελίξεις, καθώς οι κυβερνήσεις θα βρίσκονται υπό την πίεση ανάληψης εθνικιστικών θέσεων, ενώ οι σχέσεις με χώρες της νότιας Ευρώπης που βρίσκονται σε διαδικασία ανάκαμψης θα γίνουν πιο δύσκολες.

Το οικονομικό σύστημα που επιβλήθηκε στον απόηχο της κρίσης πρέπει να αλλάξει μέσα από μια κοινή ευρωπαϊκή διαδικασία. Χρειάζεται να υπάρξει ένα μοντέλο πολυεπίπεδης διακυβέρνησης που να συνδυάζει τη δράση σε ευρωπαϊκή κλίμακα με αυτή των μεμονωμένων κυβερνήσεων. Η κύρια πρόκληση θα είναι να

προσδιοριστούν βασικά στοιχεία μιας τέτοιας στρατηγικής και να οικοδομηθούν οι αναγκαίες συμμαχίες. Το μέλλον της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης θα εξαρτηθεί από την εμπάθυνση της δημοκρατίας προς όφελος της σταθερότητας, της αλληλεγγύης και της κοινωνικής δικαιοσύνης.

1.Μακροοικονομική πολιτική: υπερχρέωση και βιώσιμη ανάπτυξη

Από το Υπόμνημα του προηγούμενου έτους μέχρι σήμερα, η ανάκαμψη στην ευρωζώνη και την ΕΕ έχει ενισχυθεί και διευρυνθεί σημαντικά. Οι προβλέψεις για την ανάπτυξη και την απασχόληση στην ΕΕ και σε πολλές χώρες της ευρωζώνης που πλήττονται από την κρίση έχουν βελτιωθεί σημαντικά. Παρ' όλο που απέχει πολύ από το να είναι ικανοποιητική –και βρίσκεται μακριά από την αποκατάσταση της καταστροφικής οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζημιάς που έχει προκληθεί μετά την έναρξη της κρίσης– η οικονομική κατάσταση στην ευρωζώνη και την ΕΕ αναμφίβολα βελτιώνεται. Ενώ αυτές οι θετικές αλλαγές πρέπει να αναγνωριστούν, οι αρνητικές πτυχές που περιλαμβάνουν υψηλό οικονομικό και πολιτικό κίνδυνο θα πρέπει να μην παραβλέπονται. Η γεωπολιτική κατάσταση ενέχει υψηλούς κινδύνους μείωσης της παγκόσμιας ζήτησης και της εξωτερικής ζήτησης για την ΕΕ. Η αποτυχία καθιέρωσης αυστηρού ρυθμιστικού πλαισίου για το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα σε συνδυασμό με τις φούσκες που τροφοδοτούνται από τις υπερβολικά επεκτατικές νομισματικές πολιτικές έχουν αυξήσει τον κίνδυνο νέων χρηματοπιστωτικών κρίσεων. Την ίδια στιγμή, η προσπάθεια άρσης των νομισματικών κινήτρων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) ενδέχεται να θέσει περισσότερους κινδύνους για τα δημόσια οικονομικά των κρατών-μελών και/η την ανάκαμψη. Επιπλέον, το πρόβλημα των ανισορροπιών του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών δεν αντιμετωπίστηκε σωστά. Οι περίφημες πλεονασματικές χώρες –και κυρίως η Γερμανία– δεν έχουν δρομολογήσει καμιά διαδικασία εξισορρόπησης, και η εξισορρόπηση των πρώην ελλειμματικών χωρών μπορεί να αποδειχθεί βραχύβια, καθώς οφείλεται κυρίως στην χαμηλότερη αύξηση των εισαγωγών στον απόηχο της κρίσης. Το μέχρι τώρα πολύ υψηλό πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της ευρωζώνης και οι συνεπαγόμενες από αυτό παγκόσμιες οικονομικές ανισορροπίες δεν είναι πιθανό να διατηρηθούν.

Μια πειστική εναλλακτική οικονομική στρατηγική απαιτεί τουλάχιστον πέντε σημαντικές αλλαγές:

1) Η απαίτηση για ισοσκελισμένο προϋπολογισμό θα πρέπει να αντικατασταθεί από μια απαίτηση για ισορροπημένη οικονομία που περιλαμβάνει το στόχο υψηλών και βιώσιμων επιπέδων απασχόλησης,

2) Μακροπρόθεσμα, απαιτείται ένα σημαντικό μέρος του προϋπολογισμού της ΕΕ να κατευθυνθεί στη χρηματοδότηση επενδύσεων σε επίπεδο ΕΕ, καθώς και δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών και να δημιουργηθεί μια αντικυκλική δημοσιονομική πολιτική σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ικανή να υποστηρίξει τις εθνικές δημοσιονομικές πολιτικές,

3) Αντί να επικεντρωνόμαστε μόνο στη συνολική ανάπτυξη, μια επιτυχημένη στρατηγική πρέπει να δίνει προτεραιότητα στην εξάλειψη των ανισοτήτων μεταξύ διαφορετικών περιφερειών και τομέων. Κατά συνέπεια, θα πρέπει να αναπτυχθεί μια μακροπρόθεσμη ευρωπαϊκή στρατηγική επενδύσεων για την ευρωπαϊκή, εθνική και τοπική ανάπτυξη,

4) Η αποπληθωριστική στρατηγική της ανταγωνιστικής εσωτερικής υποτίμησης θα πρέπει να αντικατασταθεί από μια στρατηγική αύξησης των μισθών

που να εξασφαλίζει τη δίκαιη συμμετοχή των εργαζομένων στην αύξηση του εθνικού εισοδήματος και σταθερό πληθωρισμό,

5) Θα πρέπει να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα κατά του φορολογικού ανταγωνισμού.

2. Νομισματική και χρηματοοικονομική πολιτική: εντεινόμενα προβλήματα

Η σημερινή εξαιρετικά ευνοϊκή νομισματική πολιτική της ΕΚΤ είναι μια λογική, αλλά ανεπαρκής απάντηση στο δυσλειτουργικό μακροοικονομικό πλαίσιο της ευρωζώνης και στη δογματική και καταστροφική επιδίωξη της λιτότητας. Πιο συγκεκριμένα, η χρήση της ποσοτικής χαλάρωσης μάλλον φτάνει στα όριά της. Εν τω μεταξύ, υπάρχουν ισχυρές πιέσεις από τις τράπεζες και τις μεγάλες χρηματοπιστωτικές εταιρίες για την υπονόμευση των ρυθμιστικών μηχανισμών που τέθηκαν σε ισχύ μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Το Brexit μπορεί να αυξήσει αυτές τις πιέσεις εάν συνοδευτεί από μια κούρσα προς τα κάτω σε μια προσπάθεια προσέλκυσης επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα μακριά από το Λονδίνο. Την ίδια στιγμή, η αποτυχία δημιουργίας ενός ισχυρού, σταθερού χρηματοπιστωτικού συστήματος στην ευρωζώνη, που να βασίζεται περισσότερο στη δημόσια χρηματοδότηση και λιγότερο στη χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα έχει οδηγήσει σε μια διαδικασία υφέρουσας δολαριοποίησης στην ευρωζώνη, που τείνει να περιορίσει την αυτονομία της οικονομικής πολιτικής της ΕΕ.

3. Ανισότητα και κοινωνική κρίση

Η Ομάδα των Ευρωπαϊών Οικονομολόγων έχει επικρίνει συστηματικά την τάση αύξησης των ανισοτήτων στην Ευρώπη και, συγκεκριμένα, τις πολιτικές που είτε έχουν ενθαρρύνει είτε έχουν επιτρέψει αυτήν την τάση στο όνομα της διάχυσης του πλούτου προς τα κάτω μέσω των μηχανισμών της αγοράς («trickle-down» economics). Σχεδόν τέσσερις δεκαετίες απορρύθμισης και ιδιωτικοποίησης έχουν σημειωθεί αξιοσημείωτες μεταβολές στη διανομή του εισοδήματος και του πλούτου στις ευρωπαϊκές και άλλες προηγμένες οικονομίες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) εις βάρος των μισθωτών και των εργαζομένων και του μη εργαζόμενου πληθυσμού, και προς όφελος, πάνω απ' όλα, των παγκοσμίως δραστηριοποιούμενων ανώνυμων εταιρειών.

Η άνοδος της ανισότητας είναι αδιαμφισβήτητη και δραματική. Τόσο η προσωπική, όσο και η λειτουργική κατανομή του εισοδήματος –το συνολικό «μερίδιο εργασίας» του εθνικού εισοδήματος– έχουν σημειώσει σημαντικές μετατοπίσεις, μακριά από την πλειοψηφία των πολιτών, που εξαρτάται από το μισθό, και προς όφελος εκείνων που αντλούν το εισόδημά τους από το κεφάλαιο. Το νέο στοιχείο στη συζήτηση για την ανισότητα είναι ότι σχεδόν όλα τα όργανα της νεοφιλελεύθερης συναίνεσης (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Παγκόσμια Τράπεζα, ΟΟΣΑ) λένε σήμερα ότι η αυξανόμενη ανισότητα έχει όντως μια αρνητική επίπτωση στη μεγέθυνση και την ανάπτυξη. Ωστόσο, άργησαν αρκετά και αφού έγινε φανερό, ότι οι πολιτικές επιλογές, η πολιτική αμέλεια και η επίμονη απόρριψη εναλλακτικών οικονομικών πολιτικών είναι συνυπεύθυνες για την κοινωνική και οικονομική καταστροφή που προκαλεί η ανισότητα. Συγκεκριμένα, η απερισκεπτη, προ-κυκλική εμμονή με τη δημοσιονομική λιτότητα δεν έχει απλώς παρεμποδίσει την ανάκαμψη, αλλά άφησε τα ανεξίτηλα σημάδια της σε ευρείες ομάδες του πληθυσμού της Ευρώπης.

Ενώ η ΕΕ έχει επιδιώξει να ενσωματώσει μια κοινωνική διάσταση στο μίγμα πολιτικής της, δεν επιβάλλει κυρώσεις για την μη εκπλήρωση των στόχων πολιτικής, όπως συμβαίνει στην περίπτωση με τα «υπερβολικά ελλείμματα». Δεν υπάρχουν κριτήρια αναφοράς για τα επίπεδα κοινωνικών δαπανών, τα οποία διαφέρουν κατά πολύ εντός της ΕΕ. Η δυνατότητα βελτίωσης της κοινωνικής μέριμνας επηρεάζεται από τα αδύναμα δημοσιονομικά συστήματα σε πολλά κράτη-μέλη, κυρίως σε χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης με συστήματα κατ' αποκοπή φορολόγησης. Τα κράτη με αδύναμα φορολογικά συστήματα έχουν την τάση να χαρακτηρίζονται από χαμηλότερες δαπάνες κοινωνικής μέριμνας και από υψηλότερα επίπεδα ανισότητας.

Συνεπώς, η Ομάδα των Ευρωπαϊών Οικονομολόγων κρίνει απαραίτητο να διασφαλιστεί η κοινωνική προστασία από συμφωνημένα κριτήρια δημοσιονομικής βιωσιμότητας (επάρκεια εσόδων) και κοινωνικών αναγκών. Αντίστοιχα προτείνει να καταργηθούν τα συστήματα κατ' αποκοπή φορολόγησης προς όφελος εναρμονισμένων επιπέδων προοδευτικής φορολογίας, να αντιμετωπιστούν οι ανισότητες των οικονομικών και κοινωνικών επιδόσεων στην ΕΕ μέσω μεταβιβάσεων από τα πλουσιότερα προς τα φτωχότερα κράτη-μέλη υπό την προϋπόθεση, όμως, ότι τα εν λόγω κράτη δεσμεύονται για ελάχιστα πρότυπα φορολογίας και κοινωνικής προστασίας.

4. Η θέση της ΕΕ σε μια κατακερματισμένη διεθνή τάξη

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων μηνών, αρκετά γεγονότα είχαν έναν σημαντικό αντίκτυπο στην ευρωπαϊκή πολιτική και γεωπολιτική σκηνή, συμπεριλαμβανομένων των εκλογών στην Γαλλία, τη Γερμανία και την Ολλανδία, την έναρξη των διαπραγματεύσεων για το Brexit και το καταλανικό δημοψήφισμα. Ωστόσο, οι δηλώσεις του νέου προέδρου των ΗΠΑ είναι αδιαμφισβήτητα οι πιο προκλητικές. Ο Ντόναλντ Τραμπ τάσσεται υπέρ της διάλυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την οποία αποκαλεί όχημα της Γερμανίας. Απορρίπτει τη δέσμευση των ΗΠΑ για ελεύθερο εμπόριο και ευνοεί μια επιστροφή στον προστατευτισμό. Η εχθρότητα που εκδηλώνει ο νέος πρόεδρος των ΗΠΑ απέναντι στην ΕΕ –που ουσιαστικά δεν σηματοδοτεί στην πραγματικότητα μια ρήξη με την πολιτική της προηγούμενης διακυβέρνησης των ΗΠΑ– αποτελεί μια τεράστια απειλή για τη σταθερότητα της ΕΕ. Πράγματι, η εχθρότητα των ΗΠΑ απέναντι στην ΕΕ εκδηλώνεται σε μια δύσκολη στιγμή για την ΕΕ που αντιμετωπίζει μια αυξανόμενη δυσaréσκεια απέναντι στο τρόπο λειτουργίας της, καθώς και έναν αριθμό σοβαρών κρίσεων που δεν έχουν ακόμα επιλυθεί. Επιπλέον, η επιμονή των διαρθρωτικών αποτυχιών στο θεσμικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης ενέχει τον κίνδυνο μιας νέας κρίσης. Επίσης, ο νέος προστατευτισμός τον οποίο υποστηρίζει ο Τραμπ, εάν επιβεβαιωθεί, θα σηματοδοτήσει ένα βαθύ ρήγμα στο παγκόσμιο εμπόριο και αυτό θα μπορούσε να αποδυναμώσει τη θέση της ΕΕ στον κόσμο. Θα μπορούσε, επίσης, να εξωθήσει την ΕΕ –και αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την Γερμανία, τη δεύτερη μεγαλύτερη εξαγωγική οικονομία του κόσμου– σε ορισμένες οδυνηρές επαναξιολογήσεις. Οι δηλώσεις του Τραμπ προκαλούν αμηχανία στην ΕΕ. Οι ευρωπαϊκές αντιδράσεις χαρακτηρίζονται από μια επιθυμία κατευνασμού (αναφορικά με την ευρωπαϊκή συμβολή στη χρηματοδότηση του ΝΑΤΟ) και μια προσπάθεια απομάκρυνσης από τις πιο επιθετικές θέσεις της νέας διακυβέρνησης των ΗΠΑ (την απόρριψη από την ΕΕ της συμφωνίας με το Ιράν). Οι αντιδράσεις της ΕΕ στοχεύουν, επίσης, στη υποστήριξη μιας συγκεκριμένης εικόνας για την Ένωση, ένα προπύργιο της φιλελεύθερης τάξης πραγμάτων, το οποίο απειλείται από τον Τραμπ. Η πρόκληση των ΗΠΑ έχει

αναμφισβήτητα επηρεάσει τις εξελίξεις αναφορικά με την Λευκή Βίβλο της Επιτροπής για το μέλλον της Ευρώπης και την πρόταση του Μακρόν για «επανίδρυση της Ευρώπης». Μια Ευρώπη των πολλών ταχυτήτων υποστηρίζεται από τα τρία μεγαλύτερα ευρωπαϊκά κράτη για ορισμένους τομείς, αλλά αυτό ενισχύει τις διαιρέσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών του «πυρήνα» και των χωρών της ανατολικής Ευρώπης, και απομακρύνει ολοένα και περισσότερο την προοπτική μιας πιο ολοκληρωμένης Ευρώπης.

Στο σημερινό αναδυόμενο πολυπολικό κόσμο, η Ευρώπη πρέπει να κρατήσει τις αποστάσεις της από την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, όπως έπραξε κατά την πρόσφατη κρίση για τη συμφωνία πυρηνικών με το Ιράν, και ιδίως στις σχέσεις με την Ρωσία. Επιπλέον, αντί να ακολουθούν τον επικίνδυνο δρόμο της κούρσας των εξοπλισμών, τα κράτη-μέλη της ΕΕ θα πρέπει να χρησιμοποιούν τους πόρους τους για να συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη των ανατολικών και νότιων γειτόνων.

5. Εναλλακτικά οράματα για έναν κοινωνικο-οικολογικό μετασχηματισμό

Ο πλανήτης φτάνει στα όρια του μεαπίστευτη ταχύτητα εξαιτίας κυρίως των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και της εξάντλησης των φυσικών πόρων. Αρκετές από αυτές τις εξελίξεις είναι μη αναστρέψιμες και επείγουσες. Οι εκπομπές του διοξειδίου του άνθρακα εμφανίζουν ελάχιστη μείωση στις πλούσιες χώρες και στην ΕΕ από το 1997 μέχρι το 2007. Ωστόσο, εάν ληφθεί υπόψη η μετεγκατάσταση βιομηχανικών δραστηριοτήτων υψηλών εκπομπών σε χώρες χαμηλού κόστους, π.χ. ως προς το αποτύπωμα, παρατηρούμε μια σημαντική αύξηση. Μια σειρά εναλλακτικών προτάσεων υποστηρίζει ότι χρειάζεται ένας σημαντικός κοινωνικο-οικολογικός μετασχηματισμός τόσο για την παραμονή εντός των ορίων του πλανήτη, όσο και για την επίτευξη μιας καλής ποιότητας ζωής για όλους. Οι διεθνείς οργανισμοί, όπως ο ΟΟΣΑ, προτείνουν την πράσινη ανάπτυξη ως μια λύση για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων, και ομάδες σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο προτείνουν μια πράσινη νέα συμφωνία με κίνητρα επενδύσεων και απασχόλησης για την άμεση αντιμετώπιση των βασικών περιβαλλοντικών προβλημάτων. Σε αντίθεση με την πράσινη ανάπτυξη, ένα εύρος εναλλακτικών οραμάτων αντιτίθεται στην εμμονή με την εκθετική ανάπτυξη στη δημόσια πολιτική, αμφισβητεί τόσο την χρησιμότητα όσο και την σκοπιμότητά της, και επικεντρώνεται στη διατύπωση εναλλακτικών προτάσεων. Αυτές περιλαμβάνουν «τη σταθερότητα της οικονομίας», «την ευημερία χωρίς ανάπτυξη» και την «αποανάπτυξη», καθώς και την προσέγγιση της «μετα-ανάπτυξης» για τις χώρες εκτός ΟΟΣΑ. Διάφορες προτάσεις εστιάζουν στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, στις προσεγγίσεις περί «επάρκειας», στο σημαντικό ρόλο των κοινών, και στην ανάπτυξη των τοπικών και περιφερειακών οικονομιών συμπεριλαμβανομένων και των τοπικών ανταλλαγών.

Γενικότερα, η πολιτική της ΕΕ υιοθετεί την προσέγγιση της πράσινης ανάπτυξης, αλλά με περιορισμένη τόνωση των επενδύσεων. Οι αρκετά χαμηλοί στόχοι για το κλίμα και την ενέργεια για το 2030 στους οποίους συμφώνησαν τα κράτη-μέλη το Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του 2017, εάν επιτευχθούν, θα απέχουν πολύ από την επίτευξη ακόμα και του περιορισμένου στόχου για απαλλαγή του ενεργειακού συστήματος από τον άνθρακα που έχει θέσει η ίδια η ΕΕ για το 2050. Η αρχή της πρόληψης, αναγκαία για τους απαιτούμενους κανονισμούς σε σχεδόν όλους τους τομείς, απειλείται σοβαρά από την εισαγωγή, όπως έχουν προτείνει εκπρόσωποι ομάδων ειδικών συμφερόντων, μιας «αρχής της καινοτομίας». Οι εναλλακτικές πολιτικές περιλαμβάνουν μεγαλύτερες μειώσεις στις εκπομπές με μακροπρόθεσμες

δεσμεύσεις από τα κράτη-μέλη, συνοδευόμενες από συγκεκριμένα σχέδια για την επίτευξή τους, μετασχηματισμό της οικονομίας για λιγότερη χρήση ενέργειας και υλικών, υποστήριξη από τις τοπικές οικονομίες, αξιοποίηση της δυνατότητας των δημοσίων υπηρεσιών για την προώθηση της βιωσιμότητας και της μετάβασης, μεταρρύθμιση των πολιτικών για τις μεταφορές και την κινητικότητα, μετατόπιση από την μεροληψία που εισάγεται ολόένα και περισσότερο στο ρυθμιστικό σύστημα της ΕΕ έναντι των κανονισμών δημόσιου συμφέροντος προς μια δίκαιη αξιολόγηση των πλεονεκτημάτων των κανονισμών, και αναπροσανατολισμός του σχεδίου Γιούνκερ και των χρηματοδοτήσεων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ) στην κατεύθυνση της αύξησης των επενδύσεων για τον μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή.